

Een Hollands kabinet versierd met 'blomwerk'

door TH. H. LUNSINGH SCHEURLEER

De Commissie voor Fotoverkoop, aan wie het Museum reeds veel belangrijke bijdragen dankt, schonk ons het vorig jaar een kabinet (afb. 2), dat om zijn zeer bijzondere hoedanigheden een nadere beschouwing rechtvaardigt. Dit kabinet, dat rust op een onderstel met balustervormige poten, heeft twee deuren, die aan de buitenzowel als aan de binnenzijde met bloemenmarketerie versierd zijn. Deze uit verschillende houtsoorten samengestelde bloemenpanelen, die men in de XVIIIe eeuw wel als 'blomwerk' aanduidde, vindt men ook op de zijkanten van het kabinet, op het onderstel en tevens op de laden en het deurtje, die, als bijzondere verrassing, achter de deuren blijken te zijn aangebracht.

Het is duidelijk, dat wij hier te doen hebben met een meubel van een kwaliteit, zoals men die slechts zelden aantreft. De marketerie is van grote fijnheid en met waar meesterschap op de vlakken aangebracht. Men zie met welk een gevoel voor rythmiek de overvloedig gevulde, hoog op voetstukken geplaatste bloemenvazen binnen de bogen op de beide deuren gecomponeerd zijn en hoe dit hoofdmotief gevat is in een kader van rijkelijk met bloemen opgeluisterde acanthusranken (afb. 1). Dit van grote fantasie getuigende, maar ook steeds beheerste samenspel van plant en bladranken, treft men ook aan op onderstel en kapfries. Op de zijwanden is het tot een uitermate fors opgevatte compositie uitgegroeid (afb. 3). Het uitbundige feest der vegetabele ornamentatie vindt in weer gewijzigde vorm zijn voortzetting op de binnenzijden der deuren, waar oranjebomen in potten op kapiteelvormige voetstukken prijken. Als personificatie van heel deze weelderige, bloeiende plantenwereld, verschijnt dan op het deurtje binnenin het kabinet de zittende, door bloemen omringde figuur der Godin Flora (afb. 4, 5).

Het is bekend, dat het 'blomwerk', waarmede ons meubel zo kwistig getooid is, in Frankrijk in de 2e helft der XVIIe eeuw veelvuldig toepassing vond. Verschillende van de fraaiste meubelen van de grote Franse meubelmaker, André Charles Boulle, zijn met bloemenvazen versierd, die aan die op ons meubel herinneren.¹ Ook in Engeland beleefde deze versieringstrant in het William & Mary-tijdvak een bloeiperiode. Maar indien één ding zeker is, dan is het wel het feit, dat ons kabinet niet Frans of Engels, maar zuiver Hollands werk is. In ons land komt de vorm, die wij ook kennen van de z.g. sterkabinetten, op het einde der XVIIe eeuw veelvuldig voor; in Frankrijk of Engeland is hij onbekend. Ten overvloede komt hier nog bij, dat de constructie van de laden van ons kabinet, die op groeven schuiven en zijn samengesteld uit aan de voorzijde door nagels verbonden delen, ten enenmale typisch voor het werk uit deze streken is.² Maar al is het dus mogelijk het kabinet als zuiver Hollands te bestempelen, moeilijker is het, om het als werk van een bepaald centrum of atelier te localiseren.

In het Kasteel Twickel wordt een paar kabinetten bewaard, dat in stijl en techniek

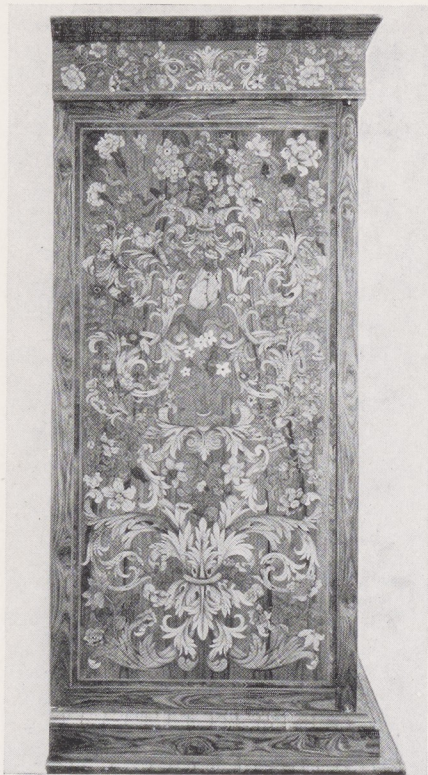
¹) A. Feulner, *Kunstgeschichte des Möbels*, 1927, blz. 342. ²) R. W. Symonds, *A comparison between Dutch walnut and marquetry furniture*, *Connoisseur*, Oct. 1923, Juni 1924 en Juni 1925.

Afb. 1. *Detail van de voorzijde van het kabinet*

Afb. 2 *Kabinet, Hollands werk, omstreeks 1700*

Afb. 3. *Zijkant kabinet*

zeven kinderen, van wie er verschillende jong stierven. Voor ons is slechts de tweede zoon Justus (Joost, 1659–1721), van belang, daar deze evenals zijn vader in den Haag het ambacht der kabinetwerkers uitoefende. Philips van Santwijck vindt men tussen 1656 en 1712 vele malen vermeld in het archief van het St. Josephs- en Ewoutsgilde, waaronder de Haagse meubelmakers zich verenigd hadden. In deze ruim vijftigjarige periode van werkzaamheid werd hij – voor het eerst in 1672 – herhaalde malen tot hoofdman van het gilde verkozen.

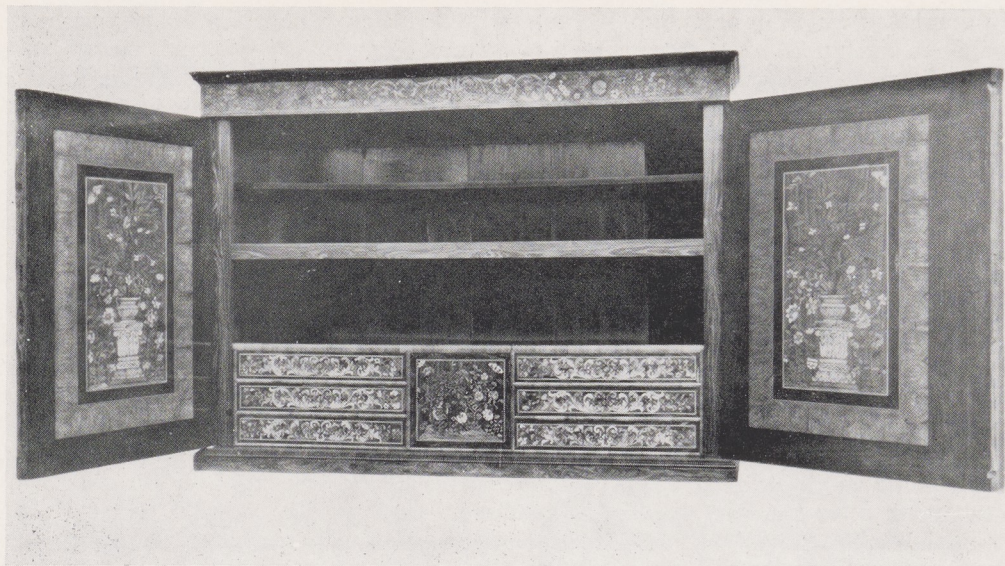
In 1700, na het overlijden van zijn vrouw, liet Van Santwijck een inventaris³ opmaken van de goederen, die hij tezamen met haar bezeten had. Deze boedelbeschrijving is voor ons uitermate belangrijk, daar er veel meubels in genoemd worden en wij ons op deze wijze een indruk van zijn werk kunnen vormen. Zeer talrijk zijn de 'cabinetten' en de 'cabinetcassen', die de inventaris vermeldt. In de 'grote camer' stonden er niet minder dan vijf, waarbij een 'geblomt – met laden', een van notenhout, een van olijvenhout, twee van 'garnatijlehout' en bovendien nog twee schrijfkabinetten van dezelfde houtsoort. In een andere kamer telde men er zelfs zes, waarvan vier van olijvenhout, een van notenhout en een 'met marcatry gesaegt met

zulk een verwantschap met het onze vertoont, dat men gevoeglijk kan aannemen, dat deze meubelen alle in hetzelfde atelier ontstaan zijn. Laten wij dit atelier voorlopig naar het vorstelijke stel op Twickel aanduiden als het 'Atelier van de Meester der Twickel Kabinetten'. Hoewel directe aanwijzingen omtrent de herkomst van het paar op Twickel schijnen te ontbreken, is er alle reden te veronderstellen, dat zij besteld zijn door Jacob van Wassenaar Obdam (1635–1714), uit wiens bezit ook de rijke gebeeldhouwde en vergulde door Daniel Marot ontworpen tafel, die eveneens ter plaatse bewaard wordt, afkomstig moet zijn.¹

Nu ligt het voor de hand, dat meubelen van de klasse van onze kabinetten in ons land slechts gemaakt werden in centra als Amsterdam, den Haag en Rotterdam. Bedenkt men dan, hoezeer een figuur als Jacob van Wassenaar Obdam op den Haag georiënteerd was, dan is het niet moeilijk in ons geval de keuze ten gunste van de Hofstad te doen uitvallen en dit wel te meer, daar er hier in deze jaren een meubelmaker werkzaam was, die als 'blomwerker' een zeer goede naam gehad moet hebben. De kabinetwerker, die wij op het oog hebben, is Philips van Santwijck.² Van Santwijck was in 1632 geboren en huwde in 1658 in de R.K. Kerk in de Oude Molstraat met Elisabeth Thibouts van Meerloo. Het echtpaar kreeg

¹) Catalogus Tentoonstelling 'De Stadhouder-Koning en zijn tijd', Rijksmuseum 1950, No. 681 met afb. en No. 689. Ons kabinet werd door de Fa. Nijstad in Engeland verworven en naar ons land teruggebracht.

²) De hierna verwerkte gegevens zijn ontleend aan het Gemeentearchief te 's-Gravenhage en werden mij verstrekt door de Archivaris der Gemeente, die ik op deze plaats mijn dank moge betuigen. ³) Dr. A. Bredius, *Künstler-Inventare*, deel IV, 1917, blz. 1422 i.v.

Afb. 4. *Bovendeel van het kabinet, geopend*

laden'. Op het 'keldercamertje' bevond zich een kabinet met vergulde gedreven platen en een 'cleyen kinderkastje van letterhout met een geslingerde voet'. In het overige huis trof men cabinetten aan van 'sanderenhout', koningshout, notenhout en olijvenhout, terwijl nog vier andere 'met bloemen ingelegt' waren. Ook tafels bleken bij van Santwijck in rijke sortering voor te komen. Men treft ze veelal weer aan in de genoemde houtsoorten, verscheidene ook weer 'met bloemen ingelegt' en dus op dezelfde wijze met bloemenmarketerie versierd als de kabinetten. Met de tafels en kabinetten vormden de gueridons, waarop men de kaarsenkandelaars kon plaatsen, een geheel. Ook deze 'gerridons' ontbreken niet in de inventaris, evenmin als de spiegels met de op overeenkomstige wijze versierde lijsten, die men boven de tafels placht te hangen.

Uit de inventaris blijkt duidelijk, dat Van Santwijck een atelier van betekenis bezat en dat hij zich speciaal had toegelegd op de vervaardiging van meubilair, gefineerd met fijne houtsoorten en versierd met bloemenmarketerie, zoals dat ten tijde van de Koning-Stadhouder voor een bekwaam vakman, die met zijn tijd wenste mee te gaan, een vereiste was. Van Santwijck moet ook een man met meer dan oppervlakkige artistieke belangstelling geweest zijn, daar de boedelbeschrijving, behalve van enige zilverstukken als 'een silver springent paert met gemale gout vergult', van een niet onbelangrijke verzameling schilderijen melding maakt. Behalve werken van zijn broer, de schilder François van Santwijck, en een aantal anonieme stukken, vindt men er schilderijen op naam van Cornelis van Haarlem, Jan Steen, Cornelis de Heem, Teniers, Lelienbergh, Belleciere, Van der Venne, Mytens, Daniel Haringh, Aug. Terwesten en anderen. Ook in dit opzicht kan men Van Santwijck, die volgens Bredius de titel van 'cabinetwercker van Sijn Hoocheyt' had, vergelijken met zijn grote Parijse collega, André Charles Boulle, van wiens verzameling men zich een beeld kan vormen, dank zij een inventaris, opgemaakt na een zware brand, waaraan bijna alles ten offer viel.¹

¹) H. Havard, *Les Boulle*, 1892, blz. 65 e.v.

In den Haag waren er aan het begin van de XVIIIe eeuw, behalve Philips van Santwijck en zijn zoon Joost, nog enige andere meubelmakers werkzaam, die wij met name kennen. Jacobus van der Wiel en Matthijs de Wit vertegenwoordigden hierbij de oudere generatie, terwijl Egbert Bos en Crijn de Wilde tot de jongeren behoorden. Van Matthijs de Wit weten wij, dat hij verschillende meubels aan het Stadhouders Hof leverde. Van meubels met 'blomwerk' is hierbij echter geen sprake.¹ Over de werkzaamheid der overige gildebroeders bleken in het geheel geen bijzonderheden te vinden te zijn. Natuurlijk is het niet uitgesloten, dat een hunner zich ook op bloemenmarketerie toelegde, maar er zijn naar het mij voorkomt, voldoende aanwijzingen om de erepalm in dit opzicht voorlopig aan Philips van Santwijck toe te kennen en hem dan ook te identificeren met 'de Meester van het atelier der Twickelkabinetten'. Elders stellen wij ons voor bij andere, verwante stukken stil te staan en dan tevens te wijzen op de overeenkomsten, maar ook op de verschillen met het werk van Van Santwijck's Amsterdamse, wat jongere collega, Jan van Mekerem, dat eveneens voortreffelijke kwaliteiten vertoont, maar schilderachtiger, minder strak omlijnd en minder architectonisch van opbouw is.² Voorlopig mogen wij er mede volstaan de aandacht op deze fraaie aanwinst te hebben gevestigd en ons daarbij te verheugen over het feit, dat het Rijksmuseum kon worden verrijkt met een uitstekend werk van een der eerste meubelmakers uit de bloeiperiode der 'blomwerkers'.

¹) Algemeen Rijksarchief, den Haag, Archief Nassause Domeinen, Ordonnantieboeken. 6 Febr. 1691 krijgt Matthijs de Witt F. 458 voor het 'doen verlacken en besorgen van 12 pereboomen houten stoelen'; 4 Juli 1691 F. 97.11 voor niet nader genoemde leveranties; 14 April 1700 F. 156.16 voor een schrijfcomptoir en anderszins voor Hare Majesteit, 12 Oct. 1694 Gemaakt'. ²) Voor het werk van van Mekerem, zie mijn artikel in *Oud-Holland* 1941, blz. 178.

Afb. 5. *Deurtje binnenin*